ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު

[2022] SC 01

2020/SC-A/91

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީ ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް

ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރު

ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫނު މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު ހުސްނުއް ސުޢޫދު

ނިމުނު ތާރީޚު

02 ފެބްރުއަރީ 2022

އިސްތިއުނާފު ކުރުވުން ފަސްޓިއާ

2019/HC-A/388

އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް

މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީ، ހ. އެކްސެލް / މާލެ

(ދ.ރ. އައިޑީ ކާޑު ނަންބަރު (A024469

ހާޒިރު ވަކީލު:

ނޫރުއްސަލާމް އަބޫބަކުރު، ލީގަލް ޗެމްބަރސް

އެލް.އެލް.ޕީ

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތް

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

ހާޒިރު ވަކީލު:

ޕަބްލިކް ޕްރޮސިކިއުޓަރ އިބްރާހީމް ނާޝިދު،

ޕަބްލިކް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ފަރަޙާނާޒް މުޙައްމަދުދީދީ

ޤާނޫނުއަސާސީގެ 20 ވަނަ މާއްދާ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 68 ވަނަ މާއްދާ، މަކާރާއި ހިފެހެއްޓުން، ޒިނާކޮށްދިނުން، ތަޢުލީމީ ފުރިހަމަކޮށްދޭނެ ޙައްޤު ދަރިވަރާ ބާރުވެރިކުރުން، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބުން ވަސްވުން، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހައްދަށް ހުރަސްއެޅުން އެދި ހުށަހެޅުމުން މަސައްކަތު ބަދަލުގައިވެސް ޤާނޫނާ އެއްގޮތަށްކަން ނުވަތަ ނޫންކަން، އެއް ކުށަކަށް ދެފަހަރަށް އަދަބު ނުދިނުން، ގަބޫލު ޖެހިފައި، ބްލޮކްބާގަރގެ ޓެސްޓާއި (Blockburger test) ކޮލެޓެރަލް އެސްޓޮޕަލް (collateral estoppel)، ތަފާތުކުރުން

بسم الله الرحمن الرحيم

މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީ ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް

[2022] SC 01

ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރުގެ ރައުޔު (ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު އަދި ފަނޑިޔާރު ހުސްނުއްސުޢޫދު ތާއީދު ކުރައްވާފައި)

ތަޢާރުފު

1. ހ. އެކްސެލް،[1] މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީ (ދ. ކ. އައިޑީ ކާޑު ނަންބަރު A024469) އަތުވެދުރު ހައްޖު އުނގެ ބުދުވާ ގަރާރު ޕްރައިވެޓް ދިމިޝުގެ (މީގެ ފަހުން "އަތުވެދުރު ހައްޖު އުނގެ ބުދުވާ ގަރާރު") ގެ މަސްޖިދުގެ ޖަމާޢަތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހުރި އެ ކަންތައްތަކަށް މިނިސްޓްރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒުން ދޫކުރައްވާ ކާޑުގެ އިތުރުން، އެ އަހަރު މިފަދަ ހައްޖަށް ގެންގޮސްދިނުމަށް ބޭނުން ފައިސާ ނެގުމަށްފަހު، ހައްޖަށް ދިޔުން ގެޓް ހަމަޖެއްސުމަށްފަހު ނުވާތީ، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން (މީގެ ފަހުން "ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް" ނުވަތަ "ދައުލަތް") މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާއާއި[2] ޚިޔާނާތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ[3] އުފުލިއެވެ. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ހުކުމްކުރީ އެ ގަޟިއްޔާއިން ބަލާ މަކަރާއި ހީލަތް ކުށުގެ ކަން މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ

[1] މި މައްސަލައިގެ ދަށު މަޙްކަމާތަކުގައި މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ އެޑްރެސްކަމަށް ލިޔެފައިވަނީ "މ.އެކްސެލް" އެވެ. މި މައްސަލަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވީ މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ދާއިމީ އެޑްރެސްކަމަށް ނަންގަވައިދޭ ކާޑުގައި ލިޔެފައިވަނީ "ހ.އެކްސެލް" އެވެ.

[2] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 1869/2015/ކރނ/746 ދަޢުވާ ފޮނުވުނު ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ހުށަހެޅި ދަޢުވާ

[3] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 1869/2015/ކރނ/747 ދަޢުވާ ފޮނުވުނު ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ހުށަހެޅި ދަޢުވާ

މައްސަލަ ސާބިތުވާ ކަމަށެވެ. އަދި އެ ޙުކުމާއި ގުޅިގެން ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއިން ބެލުން ޚިޔާނާތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދައުވާވެސް ބާޠިލުކަމަށެވެ.

2. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއާއި ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅިއެވެ. މި ދެ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ބެލީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ. ހައިކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކުރެއްވި މަޖިލީހުގެ ހިޔާލު ކުރީގެ ކޯޓުގެ ދައުވާ ސާބިތުނުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކުރި ޙުކުމުގެ އެ ބައިގަނޑު ތާއީދުކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާ ބާޠިލުކުރަން ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާ ބައި ބާޠިލުކޮށް، އެ ޤަޟިއްޔާ އަލުން ބެލުމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓަށް ރިމާންޑުކުރައްވައެވެ.

3. މިއީ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި މުސްތަފާ މުޙައްމަދުރަޝީދުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވުމުން، ސުޕްރީމް ކޯޓުން އެ މައްސަލައާމެދު ނިންމި ގޮތެވެ.

ކްރިމިނަލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމިގޮތް

4. މި ޝަރީޢަތާ ގުޅިގެން މުސްތަފާ މުޙައްމަދުރަޝީދުގެ މައްސަލަ ހުށަހެޅުން ދެ ދައުވާއެއް ކްރިމިނަލް ކޯޓުގައި ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. އެއީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 746/ކރކ/1869/2015 ދައުވާ ފޮނުވުން އުފުލި މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދައުވާއާއި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 747/ކރކ/1869/2015 ދައުވާ ފޮނުވުން އުފުލުން ޚިޔާނާތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދައުވާއެވެ. މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދައުވާ ބަލަމުންދިޔައިރު

ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައެވެ. އަދި ޝިރާކަތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ބަލާފައިވަނީ ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައެވެ.

5. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައި މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށް ސާބިތުވާކަމަށް އޮތް ހައިކޯޓުން ތާއީދުކުރައްވާފައިވާއިރު، އެ ދައުލަތާ ދޭތެރޭން އެއްވެސް ފަރާތަކުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި ސުވާލު އުފައްދާފައިނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ މައްސަލައާ ގުޅިގެން އަޕީލުކުރާފަރާތުން، މިހާރު ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރައްވާފައިވާ މައްސަލައާ ސީދާ ގުޅުންހުރި ނުކުތާތަކަކަށެވެ.

6. މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ބެލުން ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކުރި އެކުން މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ސާބިތުވާކަމަށެވެ. އެއީ މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ޢުންސުރުތައް ފުރިހަމަވެފައިވާކަން ދަލީލުތަކުން ސާބިތުކުރެވިފައިވާތީ އާއި މި ދަޢުވާއަކީ ފުރިހަމަވާ ތަރުތީބެއްގެ މައްސަލަން ބިނާކޮށް ކޮށްފައިވާ ދަޢުވާއުފުލާފައިވާކަމަށް ފުރަގަސްނުކުރެވެއެވެ. އަދި ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއިން ބަޔާންވާ ޝިރާކަތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާވެސް ބިނާވެފައިވަނީ އެއް ތަހުޤީޤެއްގެ މައްސަލަތަކަން ފުރަގަސްކޮށް، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކުރުމުގެ ކުރިން، ޝިރާކަތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާއަކީ ބާކީވެފައިވާ ތަހުޤީޤެއްގެ މައްސަލަ ނިންމައިފައިވާ ދަޢުވާއަކަށްވާތީ، ޝިރާކަތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ އުފުލުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 747/ސޕސ/1869/2015 ދަޢުވާ ފޮނު ބާކީކުރަމުން ކަނޑައަޅައި ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމްކުރިއެވެ. އެ ޙުކުމް ބިނާވެފައި އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށެވެ.

(ހ) މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅުނު ލިޔުމާއި ހެކިތަކުން ބަލާއިރު، ބައަކު މީހުންނަށް ޓޫރިސްޓް ވިސާގެ ސަބަބުން،
މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ އަތުގައި ހުށަހެޅުއްވުމަށް ބަދަލުވެ ދޫކޮށްލާފައިވާކަން ނުވާކަމަށް ހެއްދެވި

ގެންދިއުމަށް ކޯންފިނިން ނުވި ފައިސާއާމެދު ކޯންފިނިން ނިންމާފައިވާ ގޮތަކާ ޚިލާފަށް ބޭނުންކޮށްފައިވާކަން ނުވަތަ ބޭނުންކުރުމަށް ކޯންފިނީގެ މުވައްޒަފުކަން އިރުޝާދުދީފައިވާކަންވެސް އެނގެން ނެތް ހިނދު، އަލްފާޟިލް ހަސަން ޢަބްދުލްޙަމީދު ޝަރުޢީ ދުސްތޫރީގައި ބާކީ ދިއޭ ގައިޑްލައިންސްއާއި ކޯންފިނީގެ އެކި މުވައްޒަފުން ފިޔަވައި، ހަމައެކަނި މުސްތަޤިއްލު މުޤައްރިރުންގެ މައްސަލަ ތަފުސީލުކޮށްދެން ތިޔަފަދަ ހިނގައި، ހަމައެކަނި މުސްތަޤިއްލު މުޤައްރިރުންގެ މައްސަލަ ދަފްތަރުކުރުމާއި އެހެން އިޖުރާއާތު، އިސްތިސްނާ މަސްއޫލިއްޔަތު ތަފްޞީލުކުރުމާއި މިކަމާގުޅޭ ބޭނުންކުރެވޭ ތަފްސީލީ ލަފާގެ ތަފްޞީލީ ސިޔާސަތުތަކާއި ޤަވާޢިދުތަކުގެ ސަބަބުން، މުސްތަޤިއްލު ކަނޑައަޅާ 20 ވަނަ މާއްދާއިން ލިބިދޭ މަސްއޫލިއްޔަތު ހަވާލުކުރެވިފައިވާ ތިޔަފަދަ ބާރުތައް ޒިންމާ ކަމުގެ ކަމެކެވެ.

(ނ) ދައުލަތުން ހުށަހެޅި އަލްޤާނޫނު ނަންބަރު 7/2014 (މާލިއްޔަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ ދަށުން ކަނޑައަޅާ ބަޔާން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަންތައްތަކާގުޅޭ އިސްތިސްނާ ސަބަބުތައް، ހަމައެކަނި ބާރުތަކެއް މިހެން އެޅުމާއި ނިންމުމަކީ ޤާނޫނު އަސާސީގެ އަލްޤާނޫނު ބަޔަކު 1435 ވަނަ އަހަރު ބަޔާނުގެ ގޮތުގައި ތިބެފައިވާ މާލިއްޔަތު ކަނޑައަޅާ ގޮތުގެ ތަފްސީލް ސިފަވާ ގުޅުން ހުރުމަށް ބާރުތަކުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު، އެއީ ޤާނޫނު ބަޔާނަކާއި ޤަވާޢިދުތަކުގެ ތަފްޞީލްކޮށްދެވޭ ތަރުތީބުގެ ޤާނޫނީ ބާރުތައް، މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ހައިސިއްޔަތު އެކި ސިޔާސަތުތަކަށް ބާރުގެ ތަފްސީލުކުރެވިފައިވާ، އެއީ އެއްވެސް ތަފްޞީލު ޤަވާޢިދުތައް ލިބިގެން ތަފާތު ތަފްސީލު ކަނޑައެޅުމުގެ ތަފްޞީލްކުރުމަށް އެ ތަފްޞީލުތަކަށް ބާރުގެ ނިޒާމު، އެއީ ތަފްޞީލު ތަފުސީލުކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ތަރުތީބުކޮށް ދިޔުމުގެ ބާރުގެ ތަފްޞީލު ކަނޑައަޅާ ބަޔާނަކީ ތަފްޞީލްކުރެވޭ ގޮތް ކަނޑައަޅާ ބަޔާނުގެ ތަފްޞީލް، މި ޤާނޫނުގައި ކަނޑައަޅާ ތަފްޞީލު، މުސްތަޤިއްލު މުޤައްރިރުންގެ މައްސަލަ ތަފުސީލުކޮށްދިނުމާއި ސިޔާސަތު ތަފްޞީލު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ކުރިއެރުވުމަށް، ދުސްތޫރީ ޤާނޫނުތަކުގެ ކަމެކެވެ.

(ނ) މަކަރާއި ހީލަތް ގުޅޭ ދަޢުވާއާ ގުޅިފައިވާ ތަޙްޤީޤުގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ޚިޔާނާތްތެރިވުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ކޮށްފައިވާއިރު، މި ދެ ދަޢުވާ ދަޢުލަތުން ބިނާކޮށްފައިވަނީ އެއް ތަޙްޤީޤެއްގެ މައްސަލަ ކަމަށްވުމާއި، މި ދެ ދަޢުވާ ބިނާކޮށްފައިވާ ތަޙްޤީޤަކީ އެކަށީގެންވާ ތަޙްޤީޤެއްކަމަށް ޝަރީޢަތަށް ނުފެންނަކަން.

7. މި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބަލައި ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ދަޢުވާގައި ދުށުވެރިޔާ، މުސްޠަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ކުރެވިފައިވާ ދެދަޢުވާ ބިނާކޮށްފައިވާ ތަޙްޤީޤަކީ ފުރިހަމަ ނޫން ޤާނޫނީ ގޮތުން ބާޠިލު ތަޙްޤީޤެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، މުސްޠަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ދަޢުލަތުން ކުރި މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 51 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން އެކަށީގެންވާ ޝަފާފުކޮށް މިންވަރަށް ޝަރީޢަތް ސާބިތުނުވާކަމަށް ދުށުވެރިކޮށް، މުސްޠަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅުނު ޢުޤޫބާތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަޢުވާއަކީ ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ދަޢުވާގެ ދުށުވުން ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރުން ބާޠިލު ދަޢުވާއަކަށްވީ ހިނދު، ޕްރޮސިކިއުޝަން ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 1869/2015/ސރސ/747 ދަޢުވާ ވެސް ބާޠިލުކޮށްފައެވެ. އެހެންކަމުން ބަލާއިރު، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ދަޢުވާއާއި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ދަޢުވާގައި ހުކުމްކުރި ދަޢުވާ ވެސް ބާޠިލުކޮށްދީފައެވެ.

ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމިގޮތް

8. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ދަޢުވާއާއި ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ދަޢުވާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ޕްރޮސިކިއުޝަން ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުއެވެ. އަދި ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ދަޢުވާގައި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣްލަބިއްޔަތުން ދުށުވެރިކޮށް މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ސާބިތުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް

ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ހުރި ބުނުމުގެ އެ ބަޔާން ތާއީދުކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާ ބާތިލުކުރަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ބައި ބާތިލުކޮށް، އެ ގަޟިއްޔާ އަލުން ބެލުމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓަށް ރިމާންޑުކުރިއެވެ. ހައިކޯޓުން މި ޙުކުމަށް ވާސިލުވީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށެވެ.

(ހ) މި މައްސަލައަކީ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އޮތް މުއްދަތު ފަހަނައަޅައިދިއުމަށްފަހު ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައެއްކަމުން ބެލުން މުސްތަޙައްޤު ދުރައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ނުކުތާއާ ގުޅިގެން، މި މައްސަލަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމުން، ހުށަހެޅި ސަބަބަކީ މަޤްބޫލު ސަބަބެއްކަމަށް ބަލައި 27 ފެބްރުއަރީ 2019 ގައި ހުއްދަ ދީފައިވާކަން އެނގެން އޮންނަކަމާއި، މި ހުއްދައިގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފު ކޮށް ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގައި ރަސްމީކޮށް ފުރައިވިނަމަވެސް، މި ގޮތަށް ހުއްދަދޭ މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ވަކި މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާ އުސޫލެއް ޤާނޫނުގައި ނެތްނަމަވެސް، އަދި ވަކި މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމަށް ހައިކޯޓުންވެސް އަންގާފައިނުވާއިރު، މިއީ ހައިކޯޓުން ހުކުމް ޖަމާކުރުމުން އަދި ގޮތްކަމަށް ފެނުން، މި މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ބަލައި ނިންމުން ނޫން ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަން.

(ށ) މައްސަލައާއިގެ ތަޙުޤީޤު ހިންގި ހިނގުމުގައި ފުލުހުންގައި ބާރު ގެނައި ޝަރީޢަތަށް އަދި އިޤްރާރުވެފައިވާ ހަރަކާތްތަކުގެ ނުވާ ގޮތުން، ވަކި މީހަކާއި ސުވާލު ނުކުރެވި ޝާހިދަކު ނުވަތަ ވަކި ލިޔުމެއް ތަޙުޤީޤު ބޭރުވެއްޖެ ނުބެލި ޝާހިދަކު ދެކޮޅު މައްސަލަ ބަލައި ހުރި ތަޙުޤީޤުކަ ބާރުލ ތަޙުޤީޤު ކަމުގައި ކަނޑައަޅައި އަދި ދެކޮޅު މައްސަލަ ބަލައި ދުވުމާވެ ލިބިފައި ބާރުލ ދައުވާކުރުމަށް ކަނޑައެޅުނު ސަބަބެއްކަމަށް ނުފެންނަކަން.

(ނ) މި މައްސަލައިގައި ހަލްފަވުމުރު ޖަމާޢަތުގައި ބާލި މިދެ ޑައިރެކްޓަރުންނާއި ކުންފުނީގެ އެކި މުވައްޒަފުން ފިހާރައި، ހަމައެކަނި މުސްތަޤާ މުބާރައްދޫގެ މައްޗަށް ދައުލަތުން ތުހުމަތު މުސްތަޤާ މުބާރައްދޫގެ މައްޗަށް ހިންގުން ބޭނުންވާ ބާރުތައް ސަބަބުތަކެއްނެތި، އެކި އެހީ ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ބެލުމުގައި މުސްތަޤާ ބަލާ ސަބަބުތައް ބޭރުވާނެ ސަބަބުތަކެއް ނެތްކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

(ރ) މަސައްކަތުގެ ހިސާބު ގޮތުގެ ކުރީގެ އުސޫލުތަކަށް ސާބިތުވާ މި ކުރު ސާބިތުވާކަމަށް ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުން ނިންމި ނިޔާގައި ގޮތަށް ނުވެއެވެ.

(ބ) ހުކުމްގެ ކުރީ ދައުލަތް ސާބިތުވާ ކަމަށް ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ބާރުތައްކުރާ ޤާނޫނުގެ މައްޗަށް ހުރިހާ މައްސަލައެއް ކޯޓުން ގޮތުގައިވާ ބަޔާންކުރެވުން ނުވާލިބޭކަމަށް ބެލުމަށްވާތީ، ހުކުމްގެ ކުރީ ދައުލަތް ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ބަލާފައިވާކަމަށް، ޤާނޫނު ބާރުތައްވާކަމަށް ބަލައި ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ގައިވާ ދައުލަތް ކުރު ބާރުތައްކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ފޮނުވާ ހުއްޓުވާލެއްކަމަށް ބަލާލެވޭ ނުވެއެވެ.

9. މި ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ހައިކޯޓުން ބަލައިލުމާ މަސައްކަތް ހިސާބުގެ އުސޫލުތަކަށް ސާބިތުވާކަމަށް ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުން ކޮންމެހެން ބަލައިގަތް ބަދަލުތަކުގެ އަދަދަށް ތާއީދުކުރެވޭ، ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ގައިވާ ބަދަލުތަކުގެ ބާރުން ކޯޓުތަކުގެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ގައިވާ ބާރުތައްކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ބައި ބާތިލުކުރެވެއެވެ.

ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އިސްތިއުނާފުކުރުމުން ނުކުތާތައް

10. ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށްކަމަށް ބުނެ މުސްތަޖިރު ދުބަރްމަދުރީރީގެ ފަރާތުން އެ ގަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރަމުން މައިގަނޑު 03 (ތިނެއް) ނުކުތާއެއް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

10.1 އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ހާލަތެއް ދުދުވެރިވުމަކީ އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ގުނުން ހުއްޓުވާފަދަ ސަބަބެއްގެ ބަދަލުގައި، މުއްދަތު އިތު ނުލިބިގެންދާނެ ސަބަބެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައި، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)، މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ[4] 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ[5] 7 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް މުރާޖަޢާކުރެވިފައި، މިބާވަތުގެ މައްސަލަތަކުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އަހުމަދު ނާޒިމް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް[6] މައްސަލައާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް[7] މައްސަލައާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޝާހިމަތު ވ. އާމިނަތު ޙުސައިން[8] މައްސަލާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއި އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާ.

10.2 މައްސަލައިގެ ތަޙުޤީޤާއި ދައުވާކުރުމުގައި މުސްތަޖިރު ދުބަރްމަދުރީރީ ގުޅު ތަފާތު ގޮތްތަކަކަށް ހަމަޖެހުމުކުރެވިފައިވުން، އެކަމަށް ސަބަބުއަތުން ތިޔާރަކުންނަކަށް ޤާނޫނުއަސާސީގެ 17 ވަނަ

[4] ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/2011

[5] ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2010

[6] ނަންބަރު 2018/SC-A/52 މައްސަލާ

[7] ނަންބަރު 2018/SC-A/46 މައްސަލާ

[8] ނަންބަރު 2018/SC-A/21 މައްސަލާ

މާއްދާއާއި 20 ވަނަ މާއްދާއާއި، 220 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅައި ނުވާތީ.

10.3 މަކަރާއި ހީލަތުގެ ކުށް ސާބިތުނުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކަނޑައެޅުމަށް ތާއީދުކުރުމަށްފަހު އެކުލެވޭ ދަލީލާ އުފެދުނު އަމަލުން ފުރިހަމަވާ އެކަން ކުށެއްގެ ދަލީލާ އަދުލުން ބަލަން ޖެހޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅައި ނުވާތީ.

މައްސަލަ ބަލައިގަތުމުގައި ހައިކޯޓުން އަމަލުކޮށްފައިވާ ގޮތް

11. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ހުކުމްކުރީ 9 އޮކްޓޫބަރު 2018 ގައެވެ. އެއިރު ހައިކޯޓުގައި މައްސަލައެއް އިސްތިއުނާފުކުރަނަމަ، އެ މައްސަލަ ނިމޭ ތާރީޚުން ފެށިގެން 10 (ދިހައެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަންޖެހެއެވެ.[9] ނަމަވެސް، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގެ ރިޕޯޓް ލިބިފައިނުވާތީ، އެ މައްސަލަޔާ މައްސަލައިގެ ބާވަތުން ދަށު ކޯޓުގެ ހުކުމް އާ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިގެން ދިޔަ ތަފްސީލީ ސަބަބުތައް އެނގިގެން ދެނގިލީ، އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތައް ބިނާކުރަންވީ ގޮތް ދެނެގަތުމަށް ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކަށް ނުވާތީ، މައްސަލައިގެ ރިޕޯޓް ލިބުމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމަށް ޖުޑީޝިއަލް ގެޒެޓްގެ އަދަދު 17 އޮކްޓޫބަރު 2018 ގައި ހައިކޯޓުގައި އެދުނުކަން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ.[10]

12. އަދި މި ސިޓީއާ ބަލާލާދީ 13 ޖަނަވަރީ 2019 ދުވަހު، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބިފައިވާކަމަށް ބުނެ، މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ފޯމު ކޯޓަށް ހުށަހަޅައި، އިސްތިއުނާފަށް މުރާޖާ

[9] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/06/SC ސަރކިއުލަރު

[10] ޖުޑީޝިއަލް ގެޒެޓްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 196-A1/95/2018/416 ސިޓީ

ކުރިއަށް ގެންގޮސްދިނުމަށް 27 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ސިޓީ ފޮނުވާފައިވެއެވެ.[11]

13. 27 ފެބްރުއަރީ 2019 ގައި ހައިކޯޓުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ފޮނުވި ސިޓީގައިވަނީ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.[12]

ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ދެ ޝަރީޢާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ފާއިތުވެފައިވާތީ، އެމައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން މިކޯޓަށް ފޮނުއްވި ސިޓީ އާއި ގުޅިގެން ދަންނަވަމެވެ. އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތުތެރޭގައި ހުށަހެޅުއްވިފައިނުވާކަމަށް ބަލައިގަނެވޭ ސަބަބަކީ މަޤުބޫލު ސަބަބެއްކަމަށް ފެންނާތީ، ހައިކޯޓުގެ ޤަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން އިސްތިސްނާ ދެއްވުމަށް ޝަރީޢާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވުމަށް މިކޯޓުގެ ފަރާތުން ނިންމަވާފައިވާ ވާހަކަ ދަންނަވަމެވެ.

14. އެހެންކަމުން، ބަޔާންކޮށްދިޔަ ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައި، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން އެދުނުއިރު، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހައްޤު އެ އޮފީހުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އަދި ހައިކޯޓުން ދިފާޢީ ޖަވާބުގައި އިތުރު ކަންތައްތަކެއް ފުރިހަމަކުރުމަށް ނުވަތަ މިހާރުވެސް އެހެން އިޖުތިހާދެއް ދިފާޢީންވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

15. އެއަށްފަހު 25 ޖޫން 2019 ގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ފޮނުވާފައިވާ ސިޓީގައި، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައިވާ މައްސަލައަކީ

... ޙައްޖަށް މީހުން ގެންގޮސްދޭނެކަމަށް ބުނެ މަކަރާ ހިލާފުން ގިނަ އަދަދެއްގެ ބައެއްގެ އަތުން ފައިސާ ނަގައި އެފައިސާއަށް ޚިޔާނާތްތެރިވެފައިވާކަމަށް ތުހުމަތުކުރެވޭ މައްސަލައަކަށްކަނޑައަޅާފައި، މިމައްސަލާގައި ގެއްލުންވި

[11] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 196-A1/95/2019/54 ސިޓީ
[12] ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 95-CR/196/2019/25 ސިޓީ

ފަރާތްތަކުގެ ތެރޭގައި އެއްވެސް ގޮތަކުން ބަދަލު ލިބިދޭފަދައިންނާ އެބަޔާ ބައެއް ތިބިއިރު، އެ ފަރާތްތަކުގެ މަސްލަހަތު މި މައްސަލައިގައި ހިމެނިގެންވާބީޓާއި، މި މައްސަލައާ މުޖުތަމަޢުގެ މަސްލަހަތު އާއި ނިޒާމީކޮށް އެކުލެވިގެންވާ މައްސަލަތަކާއި، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުންތައް އަވަސްކޮށްދީގެންވެސް މައްސަލަ ނިންމަވާދެއްވުމު [...] މަން އެދިފައިވެއެވެ.[13]

16. މި ސިޓީގެ ނަތީޖާއަކަށްވެގެން ދިޔައީ، 14 ޖުލައި 2019 ގައި އެ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ރަޖިސްޓްރީވެގެން ދިޔުމެވެ.[14] އަދި ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ ބަލައިގަތްކަން އަންގާ ލިޔުމުގައި ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ތާރީޚަކީ 27 ޖޫން 2019 ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

17. މި މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ރަޖިސްޓްރީކުރެވުނީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށްކަމަށް ބަލާއިރު، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣުލަބިއްޔަތުގެ ރައުޔަށް، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ހުށަހަޅަން އޮތް މުއްދަތާ މައްސަލަތަކަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ސިޓީ ދޫކުރާއިރުގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ހުށަހެޅިގެން ކުރިއަށް ގެންދާ މައްސަލަތަކެއް ކަމުގައިވާތީ، މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުއްދަ ދިނުމުގައި އަމަލުކުރަންވާ ގޮތް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/06/SC ސަރކިއުލަރ އާ ޚިލާފުވާކަމަށެވެ.[15] ނަމަވެސް، މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުއްދަ ދިން ތާރީޚަކީ 27 ފެބްރުއަރީ 2019 ކަމުގައިވާއިރު، އިސްތިއުނާފު ކުރު ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި ތާރީޚަކީ 27 ޖޫން 2019 ކަމަށާއި، އެހެންކަމުން މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ހައިކޯޓުން ހުއްދަދިން ތާރީޚާއި މައްސަލައިގެ ކުރު ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހައިކޯޓަށް

[13] ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 196-A1/95/2019/367 ސިޓީ
[14] ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ ބަލައިގަތްކަން އަންގާ ލިޔުން 14 ޖުލައި 2019
[15] ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގެ އަޣުލަބިއްޔަތު (ފަނޑިޔާރު ޢަލީ ސަލީމްގެ ރައުޔާއި ފަނޑިޔާރު ޝުޖާޢު ޙުސައިން ޒަކަރިއްޔާ މާއިލުކޮށްފައި) ރައުޔުގެ ފާހަގަކުރެއްވުން ނުކުތާތަކުގެ 4 ވަނަ ނުކުތާ

ހުށަހެޅި ތާރީޚާ ދެމެދު އެކަށީގެންވާ ދިގު މުއްދަތުތަކެއް ހިނގާގޮސްފައިވާކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަޔާ މައްސަލަތަކުގެ އިސްތިއުނާފު ފޯމު ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކި މުއްދަތެއް ބަޔާންކުރާ އުސޫލެއް 2019 ޑިސެމްބަރު 1 ގެ ކުރިއާ ހަމައަށް ނުހުންނަކަމާއި، އަދި ވަކި މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހައިކޯޓުން އަންގާފައިވެސް ނުވާކަމަށެވެ. އަދި 2019 ޑިސެމްބަރު 1 ގެ ކުރިން ހައިކޯޓުން ޢަމަލުކުރަމުން އައި ގޮތަކީ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ހައިކޯޓުގެ ފަރާތުން ދިނުމަށްފަހު އޭގެ ފަހުން ކޮންމެ ތާރީޚެއްގައި މައްސަލަ ހުށަހެޅި ކަމުގައިވިޔަސް މައްސަލަ ބަލައިގަންނަމުން އަންނަކަމުގައިވާތީ، މިއީ ހައިކޯޓުން ޢަމަލުކުރަމުން ދިޔަ ގޮތަކަށްވެފައި، އަދި އެފަދައިން ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި މުއްދަތު ގުނުމުގެ ގޮތް ޤާނޫނުތަކުން ނުވަތަ ގަވާއިދުތަކުން ބަޔާންކޮށްފައި ނުވުމުން، މައްސަލައިގެ ފޯމު ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ލަސްތަކެއް ވެފައިވުމަކީ މި މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ބަލައި ހިންގުން ނުކޮށް ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ކަމުގައި ނުފެންނަކަމަށެވެ.[16]

18. ތަފާތުވި ދައުރުގައި ބޭނުންވިޔަސް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑިޝަރީގެ ޤާނޫނުގެ[17] 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އަދި (ރ) އާއި، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ރިޢާޔަތްކުރެވިގެން ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކަކީ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވުމުން ސީދާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅައިގެން ދިމާވެފައިވާ ޟަރޫރަތު ނުވަތަ ޑޮކްޓްރިން އޮފް ނެސެސިޓީ (doctrine of necessity) އަށް ރިޢާޔަތްކުރެވިގެން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ހުއްދަ ދީ މައްސަލަތައް ބަލާފައެވެ.[18] ނަމަވެސް އިސްވެ ބުނެވުނު ޟަރޫރަތުގެ ދަށުން

---

[16] އބދ

[17] ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010

[18] ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގައި ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަރީފުގެ ރައުޔު

ހުއްދަކުރެވޭ ކަންކަން ބޭނުންކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ދިޔުން ހުއްދަވެގެން ނުވާކަމުގައި، އަދި ސަތޫތަރުގެ ހާލަތު ނުލާ ދިޔުމަށްފަހު، އެހާލަތުގައި ހުއްދަކުރި ކަންކަން ހުއްދަވެވޭ ދުވަހެއް ނޮންނާނެކަމަށާއި، އެހެންކަމުން، 13 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ދޫކުރުމުން، ރިޕޯޓް ލިބުނުތާ 10 (ދިހައެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަން އެދި ހުށަހެޅުމުން 27 ފެބްރުވަރީ 2019 ގައި ހުއްދަ ދިން ހިސާބުން ފެނިގެން ސަތޫތަރުގެ ހާލަތު ގެއްލި ހާސްލު ހާލަތަށް ބަދަލުވެގެންދިޔައީ ކަމަށާއި، އެހެންކަމުން ދެން ބަލަންޖެހޭނީ 27 ފެބްރުއަރީ 2019 އިން ފެށިގެން 10 (ދިހައެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ހުށަހަޅުއްވާފައިވާތީ ކަމަށާއި، ނަމަވެސް އިސްތިއުނާފު ކުރުމު ހުށަހަޅާފައިވާ 27 ޖޫން 2019 ގައިކަން އެނގެން އޮތުމުން، މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ހައިކޯޓުން ހުއްދަ ދިން ތާރީޚާއި މައްސަލަ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި ތާރީޚާ ދެމެދު އެކަށީގެންނުވާ ދިގު މުއްދަތުތަކެއް ފާއިތުވެގޮސްފައިވާކަމަށެވެ.

މައްސަލަ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަނެވިފައިވަނީ ޤާނޫނާ ޚިލާފުވާކަން ނުވަތަ ނޫންކަން

19. ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ހިންގާފައިވަނީ އިޖުރާއީ ގޮތުން ރަނގަޅަށް ތޫނުކަމަށް ބުނެ މުސްތައުނިފު މުޙައްމަދު ދީދީގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބުނެފައިވަނީ ހައިކޯޓު ގަވާއިދު ގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) މާނަކޮށްފައިވާ މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 7 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފުވާކަމަށެވެ. އަދި ސުޕްރީމް ކޯޓުން މިގޮތް ކުރިން ނިންމާފައިވާ ބައެއް މައްސަލަތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އުސޫލުތަކާވެސް ޚިލާފުކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.[19] އަދި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ނުލިބި ތަސްދީގުކުރީ އަމިއްލަ ބަޔަ ނުފެނި ސަބަބެއް ނޫންކަމުގައި، ރިޕޯޓު ލިބުން ލަސްވުމަކީ އެ ރިޕޯޓު ލިބުން ތާޚީރުން

[19] ބ. ގަޢިދާތަކާ އަބްދުލްމަޖީދު ނާޒިމް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް (2018/SC-A/52)، ދިވާލާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (2018/SC-A/46) އަދި ޙާޖިރަތު ވ.އާމިނަތު ޙުސައިން (2018/SC-A/21) މައްސަލައެވެ.

ފުރިގެންވެސް 10 (ދިހައެއް) ދުވަހަށް ވުރެ މާގިނަ ދުވަސްވާފަހުން މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަވާނެ އަސާސެއް ނުހުންނަކަމާއި، އަދި ބާރު ނުފޯރާ ކަމެއް ކުރިމަތިވުމީ މުއްދަތު ގުނުން ހުއްޖަ ސަބަބަކަށް ވިޔަސް މުއްދަތު ނުހިގެންދާ ސަބަބެއް ނުހުންނަކަމެވެ.

20. މި ނުކުތާގެ ރައްދުގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ 27 ފެބްރުއަރީ 2019 ގައި ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ދީފައިވަނިކޮށް، މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ފޯމު ހުށަހެޅުމުގައި ޖަސްޓިސް ފެއިލްވެސް އިދާރީގޮތުން އަންގަވައިވާ އުޞޫލުގެ ސަބަބުންކަމާއި، ޤާނޫނުގައި ނުވަތަ ގަވާއިދުގައި އިސްތިއުނާފުކޮށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ގޮތް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމަށާއި، އަދި ބަދަލުކުރެވިފައިވާ ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުން ސަރކިއުލަރ ސާފުވާގޮތުން ބަންޑާރަނައިބުވާކަމަށާއި، ދަޢުވާކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަންޑާރަނައިބުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާއާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ބައްޔު ހަނިކާ މާއްދާއާއި ނުހުންނަކަމަށާއި، އަދި މިއީ ދުސްތޫރީ ބައްޔާއި ގުޅިފައިވާ ކަމެއްކަމަށްވާތީ ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައިވެސް ޤާނޫނުއަސާސީގެ 69 ވަނަ މާއްދާގައި ބަންޑާރަނައިބާ ހަވާލުވެފައިވާ ކަމަކާ، މި މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ފަނޑިޔާރުން ދަޢުވާކުރައްވާފައި އެންމެ ޢަދުލުވެރިގޮތަށް ކަމަށް ދޭހަވާކަމަށްވެއެވެ.

21. ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައާ ގުޅިގެން ހައިކޯޓު މަރުހަލާ ދެބަހަކަށް ބަލާލާނަމެވެ. އެއީ ފުރަތަމަ ކަމަކަށް 10 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ފާއިތުވުމުގެ ފަހުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހެޅި މަރުހަލާއި، ދެވަނަ ކަމަކީ، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދަ ލިބުމުން، އިސްތިއުނާފު ފޯމު ހުށަހެޅި މަރުހަލާއެވެ.

(ހ) 10 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ފާއިތުވުމަށްފަހު އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުން

22. މި މައްސަލައިގައި ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތަށް، ބަލާއިރު، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި ޝަރުޢުކުރިތާ ހަވަނަ ދުވަހު އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު އޭރުވެސް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ލިބިފައިވަނީ، އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބުނީ، އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރަން ގަސްތުކުރާ ވާހަކަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހައިކޯޓަށް އަންގާފައިވެއެވެ.[20] އަދި ކްރިމިނަލް ކޯޓުން އެ ރިޕޯޓު ލިބުނީ 10 (ދިހައެއް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓުގައި އެދިފައިވެއެވެ.[21]

23. އެހެންކަމުން ބަލާނަމަ، ހައިކޯޓަށް އިސްތިއުނާފަށް މައްސަލައެއް ހުށަހެޅުމަށް ޤާނޫނު މުއްދަތަކީ އެ މައްސަލައެއްގައި ޝަރީޢަތުން 10 ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކަމުގައިވާއިރު، އެ މުއްދަތަށްފަހު އިސްތިއުނާފުކުރެވޭނީ، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެ ދަށުން ހާއްސަ ހުއްދައަކަށް އެދުންޖެހެއެވެ. ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބުނަނީ؛

މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ފާއިތުވުމަށްފަހުގައިވެސް، އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ފަދަ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ހުށަހަޅައިފިނަމަ، އެކަމުގެ އިސްތިއުނާފު ޤަބޫލުކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

24. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/SC-RU/01 ޤަވާޢިދު ގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އޮތް މުއްދަތު 10 ދުވަހަށް ބަދަލުވުމުން، އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ނުލިބި އަދި މި ނޫންވެސް އެކަމެއް އެހެން ސަބަބަކާ ހުރެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ދޮރު

[20] ޑޮކިއުމަންޓް ނަންބަރު 10
[21] ހައިކޯޓު މި ގަޟިއްޔާގެ 11 ވަނަ ޑޮކިއުމަންޓުގައި

ބަންދުވުމުން، އޭގެ އުތުރު މައްސަލަތަކާއި މައްސަލައިގެ ހަސްތުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގައިވެސް އިސްތިއުނާފުކޮށްދީފައިވެއެވެ.

25. އަމިއްލަ ބާރު ނެގުމާ ގުޅޭ މަޤުބޫލު ސަލާމަތުކުރުމުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބުން ލަސްވުން ހިމެނިފައިވާކަން މީގެ ކުރިން ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ފާތިމަތު ވ. އާމިނަތު ހުސައިން[22] މައްސަލާގައި ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ސިވިލް އޭވިއޭޝަން) ވ. ދީޕާގާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް[23] މައްސަލާގައި މައްސަލަތަކުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

26. ހުރަހެއްކަމުގައިވާ މައްސަލައިގައި، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބިފައިނުވުމުގެ ސަބަބުން، ހުކުމްކުރިތާ 6 ވަނައަހަރު ވީ ދުވަހު، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބުމުން އިސްތިއުނާފު ކުރަން ގަސްދުކުރާ ވާހަކަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ވަނީ އަންގާފައެވެ. އަދި އެ ރިޕޯޓް އެ އޮފީހަށް ލިބިފައިވަނީ 13 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި ކަމަށް އެ އޮފީހުން ބުނެފައިވާތީ، އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމަށް އެދިފައިވަނީ 27 ޖަނަވަރީ 2019 ގައެވެ.[24] މިއީ އެ ރިޕޯޓް ލިބުނުކަމަށް ބަލާ ދުވަހުން ފަހުން 10 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައެވެ.

27. އަނެއްކޮޅުން، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 މައްސަލާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓް ލިބުމުން އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުށަހެޅުމަށް އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ނެރުމަށް ލަސްވުމަކީ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އޮންނަ

[22] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/21 މައްސަލާ

[23] [2021] SC 42 (ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2020/SC-A/35 މައްސަލާ)

[24] ފޮނުވި ނަންބަރު 11 ގައިވާ ސިޓީ

މުއްދަތުގައި މައްސަލަ ހުށަހެޅުއްވުމުގެ މަޤްބޫލު ސަބަބެއްކަމުގައިވާތީ، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ދިނުމަށް ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ނިންމާފައިވަނީވެސް ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިންނެވެ. ހައިކޯޓު ފަނޑިޔާރުންގެ މި ނިންމުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް އަންގާފައިވަނީ އެ އޮފީހުން މައްސަލަ ހުށަހެޅީ 1 މަސް ވީފަހުން، 27 ފެބްރުއަރީ 2019 ގައެވެ.[25]

28. ވުމާއެކު، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބިފައިނުވުމުން، އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އޮތް މުއްދަތު ފަހަނައަޅައި ދިޔުމުގެ ފަހުން، އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބުމާއެކު ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށްކަން އެދި ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ ޤާނޫނާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިންނެވެ.

29. ބުނެވުނު ހުއްދައަށް އެދުނުއިރު، މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ކޮށްވެސް ހުށަހެޅުމުންކަމަށް ލިބިފައިނުވާކަމުގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބުމުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. ދިން އުޒުރު ސާބިތުވާތީ، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެ ކޯޓުން ހުއްދަ ދިނުމުން، ދެން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ އިޖުރާއަތުތައް ފުރިހަމަކުރުމުގައި ޤާނޫނާ ހިލާފަށް އަމަލުކޮށްފައިނުވެއެވެ.

(ނ) އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ލިބުމުން އިސްތިއުނާފު ކުރު ހުށަހެޅުން

30. އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ހައިކޯޓުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ދިނުމުން، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ކުރު ވަނީ ހުށަހަޅާފައެވެ. ނަމަވެސް މައްސަލަ

25 ފުޓްނޯޓް ނަންބަރު 12 ގައިވާ ސިޓީ

ރަޖިސްޓްރީކުރުމަށްޓަކައި އިދާރީ ގޮތުން ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ" ކަންކަން ފުރިހަމަކޮށްފައިނުވެއެވެ. މި މައްސަލައިގެ އަޑުއެހުމެއް ތާވަލުކޮށްދިނުމަށް އެދި އެ އޮފީހުން ސިޓީއެއް ފޮނުވީ 25 ޖޫން 2019 ގައެވެ. އަދި 14 ޖުލައި 2019 ގައި ހައިކޯޓުން އެ މައްސަލަ ބަލައިގަންފައިވާކަން އެ ކޯޓުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް އަންގައިދީ، އެ މައްސަލަ އެ އޮފީހުން ހުށަހެޅި ތާރީޚުކަމަށް ބާންކޮށްފައިވަނީ 27 ޖޫން 2019 ކަމަށެވެ.

31. އިސްތިއުނާފުކުރާ މުސްޠަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން ސުވާލު އުފައްދަނީ މިކަމާދޭތެރޭގައެވެ. އެއީ، އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއް ތަރަހައިގައި ދިފާއުގެ ތަޔާރުން މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުރަސްއެޅިފައިވާކަމަށް ބުނެއެވެ.

32. މާނަކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައި ބުނެފައިވަނީ؛

> ވިޔަކަމެއް ކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ވަކި މުއްދަތެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވާނަމަ، އެކަމެއް ކުރަންވާނީ އެކަށީގެންވާ އަވަސްމިނެއްގައި ބޭކާރު ފަސްފުސްކަމެއް ނުހިފާ ގޮތެއްގައި [...]

ކަމަށެވެ.

33. މި މާއްދާ މާނަކުރުމުގައި އަސާސީ ބައެއްގެކަން އުނިވާފައިވާކަން މި މާއްދާ މާނަ ނުކުރެވޭނެކަމަށް ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ބުނެއެވެ. ދައުލަތުން އިޝާރާތްކުރަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާގައި ބާރު އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤަށެވެ. ނަމަވެސް ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބާރު އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤަކީ އެއްވެސް ހިފެހެއްޓުމެއް ނުވަތަ ގައިދުކުރުމެއް ނެތި އޮންނަ ޙައްޤެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 16 ވަނަ މާއްދާއާ އެއްގޮތަށް ގޮތުގެ މަތިން ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުން ފާސްކުރާ ޤާނޫނަކުން (އެއީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނާއި މިނޫންވެސް އެކި ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން) އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤަށް މަޙްދޫދުކުރެވިފައިވާތީ، މި ހިފެހެއްޓުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 68 ވަނަ

މާއްދާގެ ދަށުން ހުޅުވިގެންވާ ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައިވެސް އަމަލުކުރާގޮތާ ޚިލާފުކަމެއްކަމަށް ނުވާނެއެވެ.

34. ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގެ ދަށުން ހުއްދަ ދިނުމަށްފަހު ދެން އަމަލުކުރަންވާ ގޮތުގެ އެއްވެސް އިރުޝާދެއް އެއްވެސް ޤާނޫނެއްގައި އަދި ގަވާއިދެއްގައި ލިޔެވިފައި ނުވާއިރު، އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެވިފައިވާކަން ހައިކޯޓުން އަންގައިދީ، ދަށުން އަމަލުކުރަންޖެހޭ ގޮތުގެ އެއްވެސް އިރުޝާދެއް އެ ކޯޓުންވެސް ދީފައިނުވެއެވެ. މިމައްސަލާގައި ފާހަގަކޮށްލަންޖެހޭނީ މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅީ 27 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި ހުށަހަޅާފައިވާކަމެވެ.

35. ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ޤަޟިއްޔާގެ އަޑުއެހުމުގެ ތަފްޞީލުގައިވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ މައްސަލަތަކުގެ އިސްތިއުނާފު ފޯމު ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ ވަކި މުއްދަތެއް ބަޔާންކުރާ އުސޫލެއް 1 ޑިސެންބަރު 2019 ގެ ކުރިން ނުވެއެވެ. އަދި އެ ތާރީޚުގެ ކުރިން ހައިކޯޓުން އަމަލުކުރުން އައީ ގޮތެއް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދަ ހައިކޯޓުގެ ފަރާތުން ދިނުމަށްފަހު އޭގެ ފަހުން ކޯޓުގެ ތަރުތީބުގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ކަމުގެ އިންސާފު މައްސަލަ ބަލައިގަންނަމުން ދިޔައީކަމަށް ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ޤަޟިއްޔާގެ އަޑުއެހުމުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

36. މި މައްސަލައިގައި ކަންހިނގާ ދިޔަ ގޮތަށް ރިޢާޔަތްކުރާއިރު، މަސައްކަތްކުރުމުގެ ހަމަތައް ބަޔާންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) މި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ތަޢާރުޟުތަކަށް ނިސްބަތްކުރެވޭކަމަށް އަޅުގަނޑު ނުދެކެމެވެ. ސަބަބަކީ، މުއްދަތު ފާއިތުވުމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހުއްދައަށް ފޯމު ހުށަހެޅުމުގެ ސިޓީއަށް ޖަނަރަލްގެ ޚިޔާލު ފަރާތަށް އެދުނައިރު، މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ހުށަހެޅުން ތަޢާރުޟުކޮށް ހުށަހަޅާފައިވާތީއެވެ. އަދި އެ މައްސަލައިގައި ދަށުން ކޯޓަށް ދާންވީ ގޮތުގެ ވަކި އިރުޝާދެއް އެއްވެސް ޤާނޫނަކުން ނުވަތަ ގަވާއިދަކުންވެސް އަދި ހައިކޯޓުންވެސް ދީފައިނުވާތީ، މިއީ ހަޤީޤީ މައްސަލައެއްގެ

އަރާފައި އޮތް އިދާރީ އޯޑަރުއެއްކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭތީއެވެ. އެހެންކަމުން ބަލާނަމަ، މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފު ކޯޓު ތައްޔާރުކޮށް 27 ޖަނަވަރީ 2019 ގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހުށަހަޅާފައިވާނު، މި މައްސަލައިގައި ޖަސްޓިސްތައް ވެފައިވަނީ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ރަޖިސްޓްރީކުރުމުގެ އިދާރީ އިންތިޒާމަކަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތް އެއްވެސް ތަނެއްގައި ބާރުނުލާގޮތައި ނުފެތުނުނެވެ. އެހެންކަމުން، މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ކޯޓު ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށްޓަކައި ބާކީވު ތަސްފީސްތަކައް ހިނގާފައިވާކަމަށް ނުބެލެވެއެވެ. ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ހުށަހަޅަން އެދުނުއިރު، މި މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު ކޯޓު ހުށަނާގައި އެ ކޯޓު އެބައް މަހެއް ފަހުން ހުށަހެޅިނަމަ، މާނަކުރުމުގެ ހަމައެއް ބާޔަންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގެ ދަށުން ބާކީވު ތަސްފީސްތަކައް ހިނގާފައިވާކަން ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު ޙައްސާސްކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ދެކެމެވެ.

37. އެހެންކަމުން ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގެ އަދުލުބަހައްޓަ ޙުކުމުގައި މި މައްސަލައިގެ އިދާރީ ކަންކަން ފުރިހަމަކުރުމަށްކަމައި ވަގުތުތަކާއ ފާއިތުވެފައިވިނަމަވެސް، މި މައްސަލައާ ބަލައިގަން ހުރިހާ ގެނެސްދިނުން މައްސަލަބަލައިގަތުމަށް ކަސްޓަކަބައި، ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) މާނަކޮށްފައިވަނީ މާނަކުރުމުގެ ހަމައެއް ބާޔަންކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 35 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) އާ ޚިލާފުވާ ގޮތުގެ މަތީންކަމަށް އަޅުގަނޑު ނުދެކެމެވެ.

38. ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ބަލައިގަނެފައިވަނީ ގޮތުން ހިފެހެއްޓުމަށް މުސްތަހާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާއާ ގުޅިގެން އިޖުރާއަތު ހަވާލާދީފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނުގެ 7 ވަނަ މާއްދާއާއި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ <u>އަޙްމަދު ނާޒިމް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް</u>[26] ގަޟިއްޔާއަށް ރިޢާޔަތްކުރާއިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުގެ 7 ވަނަ މާއްދާގައި

---

[26] 2018/SC-A/52 ގަޟިއްޔާ

ބާރުނުކޮށްފައިވަނީ ފަނޑިޔާރަކަށް ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް އޮންނާނީ މުސްތަޤިއްލުކަމާއި އަދުލުވެރިކަމާއި، ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހިލާމުގެ އިތުބާރު ހިފެހެއްޓެންވާނެކަމަށެވެ. މި މާއްދާއާ ހުރަހެޅިފައިވާ މައްސަލަ ހައިކޯޓުން ބަލައިގަތް ހިނގުމާ އޮތް ގުޅުމަކީ ކޯބައިކަން މުޙްތަރަމާ މުޙައްމަދުދީދީއަން ބުނެދިފައިވާނެއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން، <u>އަޙްމަދު ނާޖިޙް ވ. ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުގެ ޤަޟިއްޔާ</u> ގޮތްތަކައިވާ ހާލަތުތަކާއި މި މައްސަލައިގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތް ތަފާތެވެ. އެ ޤަޟިއްޔާއާއި ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައްސަލަތައް ބަލައިގަތުމުގެ ބާރު ގޮތުން ގޮތް ކަނޑައަޅާފައިވާ ޤަޟިއްޔާއަކަށްވާއިރު، ހުރަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅުނު އުފުލިފައިވަނީ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގައި ހައިކޯޓަށް މައްސަލައާއި ހުށަހެޅުމަށް އޮތް މުއްދަތާބެހޭ މާއްދާ، އެއިރުގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންގެ އަޣްލަބިއްޔަތު އިސްތިސްނާކަން ކަނޑައަޅުއްވައިގެން، ކުރު މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ކޯޓުތަކުން ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޢާޔަތް ތަޢާރުފުކުރުމުގެ ސަބަބުން އުފެދިގެން އުޅޭ މައްސަލައެކެވެ.

39. އެހެންކަމުން، ހައިކޯޓުން މި މައްސަލަ ބަލައިގަތް ހިނގާފައިވަނީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށްކަމަށް މުޙްތަރަމާ މުޙައްމަދުދީދީއަން ދެއްކިފައިވަނީއެވެ.

<u>އެއް ކުށަކަށް ދެފަހަރަށް އަދަބު ނުދިނުން</u>

40. މަކަރާއި ހީލަތުގެ ކުށް ސާބިތުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައި ޙާޟިރުކުރުމަށްފަހު އެކުށުގެ ދަޢުވާ އުފުލުން ބާޠިލުކުރުމާ އެހެން ކުށެއްގެ ދަޢުވާ އަލުން ބަލަންޖެހޭކަމަށް ކްރިމިނަލް ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފުވާކަމަށް، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުން މުޙްތަރަމާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން އިތުރަށް ބުނެފައިވެއެވެ. އެގޮތުން، މުޙްތަރަމާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ވަކީލް މަކަރާއި ހީލަތުގެ ކުށުގެ ދަޢުވާ ސާބިތުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅުއްވައި، އަދި އެ ނިންމުމުން ހައިކޯޓުން

ބާޠިލުކޮށްފައިވާއިރު، މަނާކާއި ހިލާފުގެ ކުށުގެ އަމަލުން ފުރިހަމަވެފައިވާ އެހެން ކުށެއްގެ ދަރަޖައެއް ހައިކޯޓުން އަދުލު ބަލަން ކަނޑައެޅުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފުކަމެއްކަމަށް މި ބެންޗަށް މެޖޯރިޓީގެ ފެނުމުން ބަލައިފައެވެ.

41. މި ނުކުތާގެ ތަފްޞީލުގައި، ދަޢުވާގެ ފަރާތުން ބެހެއްޓިޔަސް މަނާކާއި ހިލާފުގެ ދަރަޖައާއި ޒިނާކަމުގެ ދަރަޖައަކީ މުޅިން ތަފާތު ދެ ދަރަޖައެއްކަމުގައި އަދި އެ ދެ ކުށުގެ އުސޫލުތަކުގައިވެސް ތަފާތުކަމެއްވެއެވެ. އަދި ޒިނާކަމުގެ ދަރަޖަ ކުރިމަތިވާ ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރީ، އެ ކޯޓުން ބާރުދޭ ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކި ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި މަނާކޮށްފައިވާ ދަރަޖައާ ހަމައަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ބަލާފައިވާ ހެކިތަކާއި ކުރިމަތިލާ ކުށުން ތަފާތުކަމުގައިކަމަށެވެ. ނަމަވެސް ހައިކޯޓުން އެ ހަމަޖެހިފައި ބެލިޔަސް ހަމަޖެހޭ ހުރިހާ ހެކިތަކާއި ދަލީލުތައް ކުރިމަތިލުމުން، ކުށެއް ބަލަހައްޓާ ދަރަޖަ ބާރު އަސާސީ މަޢުލޫމާތު ބަލައިގަތުމުގައި، އޭގެ ސަބަބުން މި މަސްއަލައިގައި ޒިނާކަމުގެ ދަރަޖަ އަމުރު ބެލުމަށް މި މަސްއަލަ ހައިކޯޓުން ދެރަ ކުރަނީ ބަލާނިޔާތުގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާއާ އެއްގޮތް ގޮތުގައި ޢަދުލުވެރި ޝަރީޢަތުގެ ޙައްޤުގެ ދަށުން ބެލުން ޙާސިލުކުރެވިފައެވެ.

42. ޖަޒާދީ ޤާނޫނުގެ ގައިދާއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބާރުއަޅާ އަސާސީ ޙައްޤުތަކެއްގެ ތެރެއިން ހިމެނިފައިވާ ޙައްޤެއް ކަމުގައިވާއިރު، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 68 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އެ ޙައްޤު ގާނޫނީ ގޮތުން ހަމަޖެއްސުމަށް ޓެކްނިކަލް ޝަރުޢީ ހަމަހަމަކަމާއި މިންވަރަކާއި ބޮޑުކޮށް އުޅުއްވާފައިވާ، ހުކުމްގެ ޢަދާލަތާއި މުޅި ޤާނޫނީ ނިޒާމަށް ޒަރޫރީކަމާ އެއްގޮތަށް ބަދަލު ބެލުމަށް ބަލަހައްޓާ ބާރު ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

43. އެއް ކުރަކަށް ދެފަހަރު ޢަދަބު ނުދިނުމުގެ ގައިދާއަކީ ޤާނޫނުގެ އުސޫލް ޤަވާޢިދުގައި އުސޫލް ގަބޫލުކުރެވޭ އުސޫލެއް ކަމުގައިވާއިރު މި ގާނޫނުވެސް އޭގެ ޖަރީމާތަކާ ބެހޭގޮތުން ގަވާއިދު މި ގާނޫނުގައި ބާރުއަޅާ

ތަޖުރިބާކޮށްފައިވަނީ އެކި ގޮތްގޮތަށެވެ. އެއީ އެ ބައެއްގެ ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ޤާނޫނުތަކާއި ސިޔާސަތުތަކަށް ފެތޭގޮތަށެވެ.

44. އިނގިރޭސި ވިލާތުގައި ޑަބަލް ޖެޕަޑީގެ ގާއިދާ ހަވާލާދީ ނިންމާފައިވާ މައްސަލައެއް އެންމެ ފުރަތަމަ ރިޕޯޓުކުރެވިފައިވަނީ 1201 ވަނަ އަހަރުގައެވެ.[27] އެއަށްފަހު ކޮމަން ލޯގެ ދަށުން މި ގާއިދާ އައީ ތަރައްޤީވަމުންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް، 1993 ގައި ބަސް ސްޓޮޕެއްގައި މަޑުކޮށްލައިގެން ހުރި ސްޓީވަން ލޯރެންސްއަށް ނަސްލީ ގޮތުން ދިން ހަމަލާއަކުން އޭނާ ގަތުލުކުރި މައްސަލައަށްފަހު، ޑަބަލް ޖެޕަޑީއާ ގުޅޭ އިނގިރޭސި ސިޔާސަތަށް އިންގިލާބީ ބަދަލެއް ގެނެވުނެވެ. ސްޓީވަން ލޯރެންސްގެ ގާތިލުންގެ މައްޗަށް ދައުލަތުންކުރި ދަޢުވާތަކުންވެސް އަދި ސްޓީވަން ލޯރެންސްގެ މައިންބަފައިންގެ ފަރާތުން އަމިއްލަ ގޮތުން ކުރި ޖިނާއީ ދަޢުވާތަކުންވެސް އެކަށީގެންވާ ހެކި ނެތީގެން މުއްތަހަމުންގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުކޮށްނުލެވުނެވެ. މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން އިނގިރޭސި ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކަށް އާންމު ރައްޔިތުންގެ އިތުބާރު ކުޑަވެފައިވާ ދަނޑިވަޅެއްގައި، ދަ ސްޓީވަން ލޯރެންސް އިންކުއަރީ ފެށިއެވެ. އަދި އެ އިންކުއަރީ ރިޕޯޓުގައި ކުށް ސާބިތުވުމާ އެކި މީހުން ކޯޓު މަރުޙަލާ ނިމުމުން، ކުރަން އިތުރުކޮށްފައިވާ މައްސަލަތަކުގައި، ކުށްކުރިކަން ސާބިތުކުރުމަށް އެ ފުރުޞަތު ހުޅުވާލުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި، ޑަބަލް ޖެޕަޑީގެ ގާއިދާގެ ދަށުން އެ ފަރާތްތަކުގެ މައްސަލަ އަލުން ދިރާސާކުރުމުގެ ދޮރު ބަންދުކުރެވިފައިވާކަން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

45. 1999 ގައި ނެރުނު މި ރިޕޯޓުގައި ފާހަގަކުރި ކަންކަމަށްފަހު، ޑަބަލް ޖެޕަޑީއާ ގުޅޭ އިނގިރޭސި ސިޔާސަތަށް އިންގިލާބީ ބަދަލެއް އައީ 2003 ވަނަ އަހަރުގެ ކްރިމިނަލް ޖަސްޓިސް އެކްޓްގެ ދަށުންނެވެ. މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކުރިން ބޭއްވި ކުރިއަށް ކޮށްގެން ދަޢުވާ އުފުލިފައިވާ އެކަމަކު، ކުށް ސާބިތުނުވާ މީހުންނަށް، އެ މީހުންގެ މައްސަލައާ ގުޅިގެން ކުރިން ޝާމިލުވެފައިނުވާ ވަރުގަދަ އަލަ ހެކި

[27] Kenneth G. Coffin, *Double Take: Evaluating Double Jeopardy Reform*, 85 Notre Dame L. Rev. 771 (2010)

ފުރުސަތު ލިބިފައިވާނަމަ، އަދި އެ މައްސަލައަކީ ޢާންމު މަސްލަހަތަކާބެހޭ އަލުން ދައުވާކުރަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަމުގައި ފެނިއްޖެނަމަ، ދެވަނަ ފަހަރަށް ހަމަ އެ ދައުވާ އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އުފުލުމަށް މަގުފަހިކޮށްދެއެވެ. 2012 ޖެނުއަރީގައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފުލްބެންޗުން ގާޒީފުޅުން ތިއްބެވި ފުރިހަމަ ބެންޗުން މީހެއްގެ ތުހުމަތުން ދޫ މީހެއްގެ މައްޗަށް ޖަމާސީ ޓްރަޔަލެއް ތަކުރާރުކޮށް ހުށަހެޅުން އަދި ހުކުމް، ކުރީ ސާބިތުކޮށްފައިވެއެވެ.

46. މިއާ ޚިލާފަށް ޔުނައިޓެޑް ސްޓޭޓްސް އޮފް އެމެރިކާގައި ބަލަމުންދާ ގޮތް ތަފާތެވެ. އެމެރިކާ ފެޑަރަލްސިސްޓަމްގެ ދިވެހި އެމެރިކާގެ ސްޓޭޓްތަކުގައި ކުރިޔަށް ގެންދެވޭ ދައުވާ އުފުލުން މަނާކުރެވެއެވެ. އެމެރިކާގައި ޖެހޭ ޖިނާއީ ޖަރީމާތައް އުފުލުމާ ގުޅޭ ޤަވާޢިދު ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގައި އިސްތިސްނާ ވެފައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ސްޓޭޓުން އެއްޗެއް ބޭރުގައިވާ ޖުރިމަތަކުން މީހެއްގެ މައްސަލަ ބެލުމާ ސާބިތުކުރަމުން ކާރިޔައިދޭ ބައިވަރު ފެޑަރަލް ފަސް މައްސަލަ ފެށިގެން ދައުލަތުގެ ތަޙުޤީޤުތަކަށް އުފުލުމުގެ ފުރުޞަތު ބަންދުކުރެވެނީއެވެ.[28] ހަމަ އެކަމަށް "ޑުއަލް ސޮވެރިންޓީ" (dual sovereignty) ގެ މަބްދައުގެ ބަޔާނާ، އެއް ސްޓޭޓުން އެއް ކުށަކަށް ދީ ދައުލަތް ނަގަމުންދާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، އެހެން ސްޓޭޓުން ނަގަމީ ފެޑަރަލް ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން ހަމަ އެއް ދައުވާއެއް ދެވަނަ ފަހަރަށް އުފުލުމަށް އެމެރިކާގެ ޤާނޫނުއަސާސީ ހުއްދަކުރެއެވެ.

47. ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައިގައި ނުހުށަހެޅޭ އަޑިއަހާ، އެމެރިކާގައި ޖެހޭ ޖިނާއީ ދެ ބަ މައިގަނޑު އުސޫލަކަށް ރިޢާޔަތްކުރަމުންނެވެ. އެއީ ބްލޮކްބާގަރ ޓެސްޓާއި (Blockburger test) ކޮލެޓަރަލް އެސްޓޮޕަލް (collateral estoppel) އެވެ.

[28] *Ball v United States*, 163 U.S. 662 (1896)

48. ދެފަރަތު އެއް ދައުވާއެއް ކޮންފައިވޫ ބެލުމުގައި އެމެރިކާ ކޯޓުތަކުން ރިޢާޔަތްކުރަނީ އެމެރިކާގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ "ބްލޮކްބަރގަރ ޓެސްޓް" އަށެވެ.[29] މި ޓެސްޓުގައި މިޔާރުގެ މައްޗަށް އެއް ފަހަރު ދައުވާކުރުމަށްފަހު، އޭގެ ފަހުން ހަމަ އެ ހުކުމަށް ބޭނުންކޮށްގެން އެ މީހާގެ މައްޗަށް ކުރިން ކުށުވުން ދައުވާއަށްފަހު ބޭލި ކުރަނަކީ ނުވަތަ ކުޑަ ކުރަނަކީ އިތުރު ދައުވާތަކެއް ނުއުފުލޭނެއެވެ. އެ ހާލަތުގައި ބަލަންޖެހޭ ދެ ކުށު ސާބިތު ކުރުމަށް ފުރިހަމަވާންޖެހޭ އުނސުރުތަކަކެވެ. އެގޮތުން، ދެ ކުށުގައިވާ ފުރިހަމަވާންޖެހޭ އުނސުރުތަކުގެ ތެރެއިން މަދުވެގެން އެއް އުނސުރަކާ އަނެއް ކުށުގައި ހިމެނިފައިވާ އުނސުރަކަށްވުރެ ތަފާތު ކުރެވިދާނެކަމުގެ ހިމެނިފައިވާ ހުރިހާ އުނސުރަކާ ހަމަ އަނެއް ކުށުގައި ހިމެނިފައިވާ އުނސުރުތަކާ ތަފާތުނަމަ، އެއީ އެއް ކުށެއްކަމަށް ބެލިދާނެއެވެ.

މިސާލަކަށް ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ކުށާއި ތޮށް ހިފާއިގެން ބޭނުންކޮށްގެން ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ކުށަކީ ބެލެވޭނަމަ، ތޮށް ހިފާގެން ބޭނުންކޮށްގެން ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ކުށުގައި ހުރިހާ އުނސުރުތަކާ ފުރިހަމަވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ތޮށް ހިފާގެން ބޭނުންކޮށްގެން ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ކުށު ސާބިތުވުމަށް ހާމަވެއްޖެއްޔާ، ފަހުން ހަމަ އެ މައްސަލައިގައި ކުށު ސާބިތުކުރުމުގައި ބޭނުންކުރެވޭ ހުރިހާ ބޮޑު ވަގުކަމުގެ އަމަލާއި ފަހުން ހަމަ އެ މީހާގެ މައްޗަށް ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ދައުވާ އުފުލުމެއް ދައުވާކުރުމަކީ ތަކުރާރު ވާނެކަމެކެވެ. އެހެންވީމާ، ހަމަ އުފެދުނު، ބޮޑު ވަގުކަމުގެ ކުށު ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ކުށުގެ ތަކުރާރުގެ ދައުވާގެ ކުރިމަތިން ދައުވާއަކީ ތަކުރާރެވެ. ދެފަރާތަށް މި އުސޫލު ބޭރުވެރިކަމާ އެއްގޮތްވާ ދައުވާ ހިމެނިގެން ދެ ފަހަރު ދައުވާކުރުމަކީ ތަކުރާރު ދައުވާއެކެވެ.

ހާލަތުގައި ނުހިމެނެއެވެ.

[29] *Blockburger v United States*, 284 U.S. 299 (1932)

49. ކްރިމިނަލް ކޮލެޓަރަލް އެސްޓޮޕަލަކީ ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގެ ވާޤިޢާއެއް ކުރިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމަކުން ކަށަވަރުވެ، އެ ޙުކުމް ނިހާއީވުމަށްފަހު، ފަހުން ކުރާ ދައުވާއަކުން ހަމަ އެ ވާޤިޢާ އަލުން އިތުރަށް ބަހުސްކުރުން ހުއްޓުވާ ގާއިދާއެވެ.[30] މި އުސޫލު ކަނޑައެޅިގެންދިޔައީ އެމެރިކާގެ އޭޝް ވ. ސްވެންސަން ޤަޟިއްޔާގައި، މިޒޫރީގެ ގޭއެއްގެ ބޭސްމަންޓުގައި ހަ ފިރިހެނުން ޕޯކަރ ކުޅެން ތިއްބައި، މޫނު ނިވާކޮށްގެން ތިބި ތިން ހަތަރު މީހުން ޝޮޓްގަނަކާއި ރިވޯލްވަރަކާއެކު ވަދެވަރުން، ޕޯކަރ ކުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަތުން ފައިސާއާއި އެހެނިހެން މުދާ ވަގަށް ގެންދިޔައެވެ.[31] މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން ބޮބް އޭޝްގެ މައްޗަށް ޖިނާއީ ހަ ދައުވާ އުފުލުނެވެ. އެއީ ޕޯކަރ ކުޅުންތެރިން ހަ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ އަތުން ވައްކަންކުރި ކަމުގެ ދައުވާ ވަކިވަކިން އުފުލުމުންނެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް އުފުލި ފުރަތަމަ އުފުލުނު ދައުވާގައި އޭނާއާ ދެކޮޅަށް ހެކި ނެތިގެން އޭނާގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުނުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުނެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ދެކޮޅަށް އުފުލުނު ދެވަނަ ދައުވާގައި ޕްރޮސިކިއުޝަނުންވެސް ހުރި ކުރި މައްސަލައިގެ އަނެއް ދުވަސް މައްސަލައަށް ރަސްމީގޮތުން ތަކުރާރުވެގެންނެވެ. ކުރީ މައްސަލައިގައި އޭނާ ދެކޮޅަށް ހުށަހެޅުނު ހެކިބަސް ދެވަނަ މައްސަލައިގައި ބަދަލުކޮށް ވަދެގެންދިޔައެވެ. ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން އޭނާގެ މައްޗަށް ދެވަނަ މައްސަލައިގައި ކުށް ސާބިތުވިއެވެ.

50. މި މައްސަލައާ ގުޅިގެން އެމެރިކާގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވަނީ ކުރިން ބެލި މައްސަލައިގައި ވައްކަންކުރި މީހުންގެ ތެރޭގައި އޭނާ ހިމެނޭކަމުގެ އެކަށީގެންވާ ޝައްކުތަކެއް އޮންނާ ފަދައިން މައްސަލަ ބެލި ޖޫރީއިން ކަނޑައަޅާފައިވާތީ، އަދި އެ ގަޟިއްޔާގައި ބުނުމަކީ ނިހާއީ ޙުކުމެއް ޙުކުމް ކަމުގައިވާތީ، ދެވަނަ ފަހަރަށް ހަމަ އެ ނުކުތާއާ ގުޅޭ ގޮތުން އޭނާ ގަޟިއްޔާއެއްގައި ގޮވާލުން ކަނޑައެޅޭނުކަމަށެވެ.

[30] *Ashe v Swenson*, 397 U.S. 436 (1970)

[31] އިސްވެ ބަޔާންވި މަސްދަރު (މީގެ ފަހުން "އބމ")

51. ދުނިޔޭގެ ހުޅުވިގެންވާ އަދި ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ޑަބަލް ޖެޕަޑީގެ ޤާއިދާއާ ގުޅިގެން ޢަމަލުކުރާ އަދި އުސޫލުތައް ޤާއިމްކުރެވިފައިވާއިރު، ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި ޤާއިދާއާ ގުޅިގެން ގާނޫނުއަސާސީގައި ޟަމާންކޮށްފައިވާ އަސާސީ ކަންކަމަށް އަލިއަޅުވާލުމުން މުހިންމުކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެއް ކުށަކަށް ދެފަހަރު އަދަބު ނުދިނުން

52. ގާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ

(ހ) ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ދަޢުވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ސާބިތުނުވާކަމަށް ކޯޓުން ޙުކުމްކޮށްފިނަމަ، ދެވަނަ ފަހަރަކު ހަމަ އެ ކުށުގެ ނުވަތަ އެ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަ އެހެން ކުށެއްގެ ދަޢުވާ އެ މީހެއްގެ މައްޗަކަށް ނުއުފުލޭނެއެވެ. އަދި ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ދަޢުވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ސާބިތުވެއްޖެނަމަ، ދެވަނަ ފަހަރަކު ހަމަ އެ ކުށުގެ ނުވަތަ އެ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަ އެހެން ކުށެއްގެ ދަޢުވާ އެ މީހެއްގެ މައްޗަކަށް ނުއުފުލޭނެއެވެ.

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އުސޫލުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމެއް ނުހިމެނޭނެއެވެ.

53. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ގާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އެއް ކުށަކަށް ދެފަހަރު އަދަބު ނުދިނުން ނުވަތަ ޑަބަލް ޖެޕަޑީގެ ޤާއިދާއާ ބެހޭ ގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ބައެއް އަސާސީ ކަންކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

(ހ) އިސްތިއުނާފީ މަރުޙަލާއިން ކުށް ސާބިތުވުން

54. ގާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުން އެ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ނުހިމެނޭކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ދަށު ކޯޓުން ކުށް ސާބިތުނުވާ ޙުކުމުގައި، އެ ނިންމުން ގާނޫނާ ޚިލާފުވާނަމަ، އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރުމުން އިސްތިއުނާފީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުން ކުށް ސާބިތުވާކަމަށް ކަނޑައެޅުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ގާނޫނުއަސާސީ ހުއްދަކޮށްފައިވާކަމެކެވެ.

(ށ) ދުވަސް ފަހަކު

55. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ އިބާރާތުން ޖިނާއީ ކުށެއްގެ ދައުވާ މީހެއްގެ މައްޗަށް ސާބިތުވާކަމަށް ހުކުމްކުރިނަމަވެސް ނުވަތަ ސާބިތުނުވާކަމަށް ހުކުމްކުރިނަމަވެސް "ދުވަސް ފަހަކަށް" ހަމަ އެ ކުށުގެ ނުވަތަ އެ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ކުށެއްގެ ދައުވާ އެ މީހެއްގެ މައްޗަކަށް ނުއުފުލޭނެކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މި މާއްދާގެ ސާފު އިބާރާތުން ދޭހަވަނީ މި މާއްދާއިން އިޝާރާތްކުރަނީ ވަކި ވަކިން އުފުލޭ ދައުވާތަކަށް ކަމެވެ. އަދި ގޯއްބަވަކާރ އެއް މައްސަލަ ނިމޭ ފަހުން ހަމަ އެ މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ހާދިސާއާ ގުޅިގެން ދުވަސް ފަހަކަށް ހަމަ އެ ކުށުގެ ނުވަތަ އެ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ކުށެއްގެ ދައުވާ އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އުފުލުމަށެވެ. މި މާއްދާގެ ބަޔަކުގައި އެއް ހާދިސާއަކާ ގުޅިގެން އެކެއްގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރާ އުފުލޭ ތަފާތު ދައުވާތައް ނުހިމެނެއެވެ.

(ނ) "ހަމަ އެ ކުށުގެ ނުވަތަ އެ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ކުށެއްގެ"

56. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ވަކި ހާދިސާއަކާ ގުޅިގެން މީހެއްގެ މައްޗަށް ކުރިން ކުރެވުނު ދައުވާއެއް ދުވަސް ފަހަކަށް އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ނުއުފުލޭނެއެވެ. އެއީ އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް ކުރިން ކުރެވުނު ދައުވާއިން ކުށް ސާބިތުވިއަސް އަދި ނުވިއަސްވެސްމެއެވެ.

57. ހަމަ އެފަދައިން ކުރިން ކުރެވުނު ދައުވާގައިވާ ކުށުގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ކުށެއްގެ ދައުވާވެސް ހަމަ އެ މީހެއްގެ މައްޗަށް އުފުލުން ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) މަނާކުރެއެވެ. އެއީ ކުށެއްގެ ބަދަލުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ކުށެއްގެ ބަދަލު ކަނޑައެޅުމުގައި ބަލަންޖެހޭނީ ދެ ކުށް ސާބިތު ކުރުމަށް ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ޢުންޞުރުތަކެވެ. އެގޮތުން، ދެ ކުށުގައިވެސް ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ޢުންޞުރުތަކުގެ ތެރެއިން މަދުވެގެން އެއް ޢުންޞުރަކީ އަނެއް ކުށުގައި ހިމެނިފައިނުވާ

އުސޫލަކަށްވާންވާނެއެވެ. އެއް ކުށެއްގައި ހިމެނިފައިވާ ހުރިހާ އުސޫލެއް ހަމަ އަސާސް ކުށުގައިވެސް ހިމެނިފައިވާ އުސޫލުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އުސޫލުތަކަމަ، އެއީ އެއް ކުށެއްކަމަށް ބެލެވިދާނެއެވެ.

ޑަބަލް ޖެޕަޑީގެ ހާލަތެއް މި މައްސަލައިގައި ހިނގާފައިވޭތޯ

58. މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން ބުނަނީ މަކަރާއި ހީލަތުގެ ދަޢުވާ އޭނާގެ މައްޗަށް ސާބިތުނުވާކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅައިދީ، އަދި އެ ނިންމުމަށް ހައިކޯޓުން ތާއީދުކޮށްފައިވާއިރު، އޭނާގެ މައްޗަށް ކޮށްފައިވާ ޚިޔާނާތުގެ ދަޢުވާ ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭނެކަމަށް ހައިކޯޓުން ޙުކުމްކުރުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފުކަމެއްކަމަށެވެ.

59. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630,631/Cr-C/2015 މައްސަލައިގައި މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކޮށްފައިވަނީ ކުރީގެ ޤާނޫނުލްޢުޤޫބާތުގެ ޢަދަދު 4 ގެ ދަށުންނެވެ.[32] އެ ޤާނޫނުގެ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި މަކަރާއި ހީލަތް މާނަކޮށްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން، މަކަރާއި ހީލަތަކީ

...ބުނެވުނު ނުހިމެނޭ ގޮތުން އެނގިހުރެ ހެދިގެން އޮޅުވާލައިގެން ކަމެއް ނުވަތަ އެއްޗަކުން ފައިދާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައި އެހެންކަމަކަށް ގެއްލުމެއް ލިބޭގޮތަށް ކުރާ ކަމަކަށެވެ.

60. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 މައްސަލައިގައި މަކަރާއި ހީލަތުގެ ކުށުގެ އުސޫލުތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް އެ ކުށް ޚިޔާނާތާ ބަދަލުކޮށްނުލާ މިނިވަން މުސްތަފާ މުޙައްމަދުދީދީގެ މައްޗަށް ސާބިތުނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަދި މި ނިންމުމަށް ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 މައްސަލާގެ އަޑުއެހުމެއްގައި ތާއީދުކޮށްފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ހައިކޯޓުގެ އަޑުއެހުމެއްގައި ރައްދުގައިވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން، ޚިޔާނާތުގެ އުސޫލުތަކާބެހޭ ގޮތުން ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ރިޢާޔަތް ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިނުވެއެވެ.

[32] ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/68

61. ޤާނޫނުލްއިޖުރާއާތުގެ ޗެޕްޓަރ 4 ގެ 149 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި

ޚިޔާނާތަކީ، ތިމާގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ނުވަތަ ތިމާގެ ހަވާލުގައިވާ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ އެއްޗެއް ނުބައި ނިޔަތެއްގައި އާދޭ ވެރިފަރާތުގެ އިޖާޒަތާ ނުލައި ބޭނުންކުރުން، ނުވަތަ އެ އެއްޗަކަށް ބަދަލު ގެނައުން، ނުވަތަ ނައްތާލުން، ނުވަތަ އެފަރާތުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތް ހިލާފަށް ގެންގުޅުމެވެ.

62. ވީމާއެކު މަކަރާއި ހީލަތް ހެދުމުގެ މާނައަށާއި ޚިޔާނާތުގެ މާނައަށް ބަލާއިރު، ދެ ކުށުގައިވެސް އެކުލެވިގެންވާ އެއްވެސް ޢުންޞުރަކީ ނުވަތަ މުޅިން ތަފާތު ޢުންޞުރުތަކެއްނޫނެވެ. މީގެ އިތުރުން މި ދެ ކުރާ ގެވެސް ރިޔާއަތް ކުރާނެ މަސައްކަތުގެ ވާޖިބުތަކެއްވެސް ތަފާތުގެ ނުވެއެވެ.

63. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާ މި މަސައްކަތަށް ތަޠުބީޤުކުރާނަމަ، އެހެން ފުރަތަމަ ދަޢުވާ އުފުލުމަށްފަހު، ދެވަނަ ފަހަރަށް ހަމަ އެ ދަޢުވާ ނުވަތަ ކުރީ ދަޢުވާގެ ކުށުގެ ޢަމަލުތަކުން ފުރިހަމަވާ އެހެން ދަޢުވާއެއް އުފުލުން ނުހުއްދަވެއެވެ.

64. މި މަސައްކަތުގައި މަކަރާއި ހީލަތްހެދުމުގެ ދަޢުވާއާއި ޚިޔާނާތުގެ ދަޢުވާ މުސްތަޤިއްލުކޮށް ދުވެވުނުކަމުގެ މައްސަލަ ކުރިމަތިވެއްޖެއެވެ. ފުރަތަމަ އެއް ދަޢުވާޖެހި ކުރި ސާބިތުވުމުން ދެވަނަ ދަޢުވާއެއް އުފުލިދާނެ ނުވެއެވެ. އަދި މިގޮތަށް ކުރާއްވާގޮތަ އުފުލިއްވާތަކެއް ދެކޮޅު ކޯޓަކަށް ހުށަހެޅުން މަސައްކަތުގެ އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގައެވެ. މިގޮ އިތުރުން، ދެ ކުރިގެއިވެސް ސާބިތުކުރަން ޖެހޭ އުނިސުރުތަކާއި ވާހަތަކެއް އެއްވެސް ފުރިހަމަކުރެވިގެންވާ ނުވި ތަފާތު ކަނޑައެޅުމެއްނެތެވެ. ވީމާއެކު، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާ މި މަސައްކަތަށް ތަޠުބީޤުކުރަން ޖެހެ ހާލަތެއް ގުޅިގެން ފެނިގެންވާކަމަށް ބަހުރިން ނުދެކެމެވެ.

65. ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 630/Cr-C/2015 ގެ ޝަރީޢަތުން މަކަރާއި ހީލަތުގެ މައްސަލަބަލާ އިރު، އެ ދަޢުވާ އެ މައްސަލަ ބިނާކޮށްފައިވާ ތަޙުޤީޤީ ފުރިހަމަ ނުވެން ބާވަތް ތަހުޤީޤުއެކަމަށް އެ ޝަރީޢަތުގައި

ކަނޑައަޅުއްވައިފައެވެ. އަދި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 631/Cr-C/2015 ގަޟިއްޔާގައި އުފުލާފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ދަޢުވާއަކީ މަކަރާއި ހީލަތުގެ ދަޢުވާ އުފުލުން ގަޟިއްޔާގެ ޖުމުލަތުން ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރުން ބާޠިލު ދަޢުވާއެއްކަމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

66. ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގެ އަޣުލަބިއްޔަތު ރައުޔުގައި، މައްސަލައެއްގެ ތަފްޞީލު ހިނގި ހިނގުމުގައި ޝާހިދުންގައި ބުނާ ގޮތާއި އެއްގޮތަށް އަދި އިޢުތިރާފުތަކާއި ހިލާފުވުމެއް ނުވާ ގޮތުން، ވަކި މީހަކާއި ސުވާލު ނުކުރުމާ އޮތުމަކީ ނުވަތަ ވަކި ކުރިޔަށް ބަޔާންތަކުގެ ތެރެއިން ނުބައި އޮތުމަކީ އެކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައި ހުކުމް ޝަރީޢަތަކީ ބާޠިލު ޝަރީޢަތެއްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައި، ހުކުމް ދަޢުވާއަކީ ސާބިތު ބާޠިލު ދަޢުވާއެއްކަމަށް ކަނޑައެޅިދާނެ ސަބަބެއްހުންނަކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[33] އަދި ކޯޓުގެ ޖިނާޢީ ހުކުމްތަކުގައި ދަލީލުތަކާއި ހުރިހާކަމެއް ބަލައި މައްސަލައާ ގުޅޭ ގޮތުން ނިންމުންތަކަށް އިތުރަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

67. ކްރިމިނަލް ކޯޓުން މައްސަލަ ބެލިއިރު ތަޙުޤީޤުގައި އެއީގެ އިސްލާމިކް މިނިސްޓްރީގެ ބަޔާން، އެއީގެ އިސްލާމިކް މިނިސްޓްރީން މުސްތަޤިލް މުރާޖަޢާކުރުމަށް ފޮނުވި ސަބަބުގައި ބާރުގޮތަށް މުވައްޒަފުންނާ ސުވާލުކޮށް ތަޙުޤީޤް ބާރުން ނަގައިފައި ނުކުމެ، އަލް-ފަތުރު ހައްދު އެނގޭ ޙުކުމް ގޮތުގެ ފުރަތަމަ ފިލިޕީނުގެ ދަރުސް ގެ އިދާރާ ދޭތެރޭ ކަންފަސް މުވައްޒަފުންގެ ބާރުން ނުކުތުގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުން މާލޭގެ ވެރިޔާ ފުލުހުން ސަރުކާރުގެ ތަޙުޤީޤު ބާރުލުގަކަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތުގެ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށް ނުންނަކަން ހައިކޯޓުން އިތުރަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.[34] ސަބަބަކީ އެފަދަ ތަޙުޤީޤު ކުރުމުގައި އިޖުރާއަތު ހިމެނޭ ގާނޫނު އެއްވެސް ކަމެއް ފުރިހަމަ ނުކޮށް، އެފަދަ ތަޙުޤީޤު ބާރުލުގަކަން ކަނޑައެޅިފައި ކޯޓުތަކުގެ އިޖުތިހާދުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމަށް

[33] ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގެ 19 ވަނަ ސަފްޙާ
[34] އިބިދ ގެ 20 ވަނަ ސަފްޙާ

ނުވުމެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން އެބައޭ ބަޔަކު ޝާމިލުވާ މައްސަލައެއްގައި އެހެން ފަރާތްތަކުގެ މައްޗަށް ދައުވާކޮށްފައި ނުވުމަކީ، ދައުވާ އުފުލިފައިވާ ފަރާތުގެ ލުޔެ ދައުވާ ޑިސްމިސްކުރެވޭނެ ހުއްޖަތެއް ނުވާނެކަން ހައިކޯޓުން އިޝާރާތް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވެއެވެ.[35] މިކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބަލާއިރު ހައިކޯޓުގެ އަދުލުވެރިކަމުގެ ރޫހުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މުސްތަޤްބަލު ހުކުމްތަކުގެ މައްސަލައިގައި ކޯޓުފައިވާ ރައްޔިތުންގެ ބަޔާނާއި ހައިކޯޓުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމަށް ފާހަގަކުރެވިފައި ނުވާކަމަށް ޤަރާރުކުރެވެއެވެ.

68. ނަތީޖާއެއްގެ ގޮތުން، މި މައްސަލައިގައި ކޯޓަށް ހުށަހެޅުނު އިސްތިއުނާފުގެ ހުށަހެޅުން ފުރިހަމަކޮށްފައިނުވާތީ، އެކަން ގޮތަކަށް ބެލުމަށް، ކޮމަން ކޮޑު ހައިކޯޓުގައި ތަޙްޤީޤު ބާކީވާ ތަޙްޤީޤުކޮށްދިނުމަށް ކަންކަން ދެއްކުމަށް އިސްތިއުނާފު މަޖިލީހުގައި (އެއީ ހައިކޯޓުގައި) ބާކީވެފައިވާ ކޯޓުތައް، މި މައްސަލައިގައި ކޯޓުގައިވާ ތަޙްޤީޤު، ފޮނުވުމަށް ބަޔާނުކުރި މައްސަލައިގައި ރިޢާޔަތްކުރުމުގެ ހުކުމެއްނުކުރެވެ.

69. އެހެންކަމުން، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 މަޢުލޫމާތުގެ އަދުލުވެރިކަމުގެ ރައްދުވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 60 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަން ދުސްތޫރާ މުޤައްރަރުކުރާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި ދެއްކުމަކީ ނުވެއެވެ.

ތަފްސީލުކުރާކަމަށް ބަލާ ބަޔަން

70. ދުސްތޫރާ މުޤައްރަރުތަކުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ދެވަނަ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާގައި މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބުނެފައިވަނީ މި މައްސަލައިގެ ތަޙްޤީޤުކުރުމާއި ދައުވާކުރުމުގައި ދުސްތޫރާ މުޤައްރަރުތަކާ ގުޅޭ ތަފްސީލުކުރާނެގޮތް ގެންދެވިފައިވާކަމާއި، އަދި ހައިކޯޓުން މި މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 17، 20 އަދި 220 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށްކަމެވެ. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 17 ވަނަ

[35] އިސްވެ ދ 21 ވަނަ ސަފްޙާ

މާއްދާގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 2 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ އަސާސީ ޙައްޤުތަކާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ތަފާތު ކުރުމެއްނެތި ކޮންމެ މިހާރުވެސް ލިބިގެންވާ ޙައްޤުތަކަށްވާއިރު، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 20 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރަނީ ޤާނޫނުގެ ކުރިމަތީގައި އަދި އެ މީހުންގެ މައްޗަށް ޤާނޫނު ހިންގުމުގައި ކޮންމެ މީހަކުވެސް ހަމަހަމަކަމާ މީހުންނަކީ. އަދި ޤާނޫނުގެ ރައްކާތެރިކަމާއި ޤާނޫނުން ލިބޭ މަންފާއެއް ހަމަހަމަކަމާއެކު ލިބިދިނުމަށް ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް ހައްޤުވާކަމެވެ. ޤާނޫނުއަސާސީގެ 220 ވަނަ މާއްދާ ހަވާލާދީނީ ވަކި ފަރާތަކަށް ބިރުގަދަ ދުސްތޫރީހުކުމެއް ޖެހިދާނެކަމެވެ.

71. މި ނުކުތާއާ ގުޅިގެން މުޙްތަރަމު މުދައްޢަޢަލައިހިގެ މައިގަނޑު ޝަކުވާއަކީ މި މައްސަލައިގެ ތަޙުޤީޤު ހިންގުން އިރު، އެއިރުގެ އިސްތިމާރީ މިނިސްޓަރު ގެ. މުދައްޢަޢަލައިހި ޝަރީފް އަލީ ސައީދާއި ޖެހިއޮތީ މިނިސްޓަރު ގެ. އާއިޝަތު މުނީޒާގެ ބައްޕަމެއް ތަޙުޤީޤު ނަގާފައިނުވުމެވެ. މައްސަލައިގެ އަސާސާ ގުޅުންހުރި ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާންތައް ނެތްނަމަ، އާންމު އުސޫލަކީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އެފަދަ ފަރާތްތަކުގެ ބަޔާން ހާޟިރުކޮށް ތަޙުޤީޤުކުރާ ފަރާތްތަކަށް އަންގާ ކަމުގައިވާއިރު، މި މައްސަލައިގައި އެފަދައިން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އަންގާފައިނުވުމެވެ. އަދި މި މައްސަލައިގައި މިނިސްޓަރީ އޮފް އިސްލާމިކް އެފެއާޒުގެ ރިޔާސަތު ހުރަގާފައިވާއިރު، އެ ރިޔާސަތު ތަޙުޤީޤުކުރާ ފަރާތުގެ އެއްވަނަ ހިއްސާއެއް ނެގޭ ފަރާތަށް ކުރަނީ ހުށަހެޅިދާނެ އިސްލާމީ އެކަށީގެންވާ ތަރުތީބެއްގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން އަންގާފައިވާކަމެވެ. އަދި މިބާވަތުގެ އެހެނިހެން މައްސަލަތަކުގައިވެސް ޢާންމުގޮތެއްގައި ދަތުރުކުރުން އުފުލުނީ އެންމެ ދަތުރުވާއެކަމަށް މުޙްތަރަމު މުދައްޢީގެ ފަރާތުން ބުނެފައިވެއެވެ.

72. މުޙްތަރަމު މުދައްޢަޢަލައިހިގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި މި ނުކުތާގައި ދައްކާފައިވާ ވާހަކަތަކާއި އަދި ދަތުރުކުރުމުގެ ފަރާތުން މި ނުކުތާގެ ޒާތުގައި ދައްކާފައިހުރި ވާހަކަތަކަކީ ސީދާ މައްސަލައިގެ މައުޟޫއާ ގުޅިގެންހުރި ވާހަކަތައް ކަމުން، މި މައްސަލައިގައި ފައިސަލާކުރަންޖެހޭ ކުރިމަތިވެފައިވާ ކުރީގެ މި ނުކުތާއާ ގުޅޭ ގޮތެއް ކަނޑައެޅުމަކީ މި މަރުޙަލާގައި އެންމެ ރަނގަޅުގޮތް ކަމުގައި އަޅުގަނޑު ނުދެކެމެވެ.

73. އިސްވެ ބަޔާންވެދިޔަ ކަންކަން އެގޮތުގެ މަތިން ހުރުމާއެކު ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާގެ އަޣުލަބިއްޔަތުން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމަކީ ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ވަރަށް އެކަށީގެންވާ ޤާނޫނީ ސަބަބުތަކާއި މުސްތަޤްބަލް މުޙައްމަދުދީދީއަށް ހުށަހެޅިފައިވާތީއެވެ.

ފަނޑިޔާރު އާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ޚިޔާލު

74. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރުގެ ޚިޔާލާއި އަޅުގަނޑު އެއްބަސްވަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޙުސްނުއްސުޢޫދުގެ ޚިޔާލު

75. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރުގެ ޚިޔާލާއި އަޅުގަނޑު އެއްބަސްވަމެވެ.

ޙުކުމް

މަތީގައި އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ސަބަބުތަކާއި އެގޮތަށް ހުރުމާއެކު، ރ. އެކްސެލް މުސްތަޤްބަލް މުޙައްމަދުދީދީގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/388 ގަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރަން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، އެ ގަޟިއްޔާގައި ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ޙުކުމް ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ވަރު ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ކަނޑައަޅައި، ޙުކުމްކޮށްފީމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

އާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު
(ރިޔާސަތު)

އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރު

ޙުސްނުއްސުޢޫދު